

Steiger

Vakblad voor de
Rotterdamse wijken

3

INHOUD:

Migranten: eigen
identiteit als
folklore?

Rapport sociale
vernieuwing

Regioplan West

100 banen
in Charlois

ROB-nieuws:
Deelraden

Rio

Van de redactie

Van 22 t/m 24 november wordt door de Werkgroep 5x5 de 'Week van de volkshuisvesting' georganiseerd in het gebouw van de HAL op Kattendrecht onder het motto 'voor kwaliteit van het wonen in de jaren '90'. Over de inhoud van die week kunt u iets lezen in de rubriek 'kort nieuws'. Het programma van die dagen is onderverdeeld in de 'dag van de oude en nieuwe ambities', de 'dag van de mooie woorden' en de 'dag der weerbarstige werkelijkheid': mooie motto's die ook in veel andere situaties toepasselijk zijn.

Vooral ook voor dit nummer van STEIGER.

De kommissie Sociale Vernieuwing publiceerde onlangs haar rapport: Het Nieuwe Rotterdam in sociaal perspectief. Veel mooie woorden, veel ambities: oude -die worden opgepoetst- en nieuwe.

Maar de werkelijkheid is weerbarstig. Over die weerbarstige werkelijkheid handelt het artikel over migrantenwerk in Bospolder-Tussendijken en het artikel 'In Spangen is de Janmaat vol'.

Artikelen die niet pretenderen finale oplossingen te bieden, eerder artikelen die proberen een zeer urgente diskussie aan te zwengelen. Reакties zijn dan ook zeer welkom!

De ambities bij de Kop van Zuid zijn legio, maar als je rondkijkt in een situatie waar ze al wat ervaringen hebben opgedaan met revitalisering -de Londense Docklands- blijkt de werkelijkheid ook daar weerbarstig.

Die weerbarstigheid moet niet gezien worden als een soort doem. Het gaat er veeleer om het beleid zodanig scherp in te zetten dat het ook uitwerking heeft in een weerbarstige situatie. Pas dan worden ambities waargemaakt.

Want in mooie woorden alleen kun je niet wonen, laat staan leven.

Kolofon

STEIGER stelt zich ten doel de uitwisseling van ervaringen in de Rotterdamse wijken te bevorderen, een bijdrage te leveren aan de meningsvorming en het gemeentelijk- en riksbeleid, voor zover van invloed op de woon- en leefomstandigheden in de wijken, kritisch te volgen.

STEIGER is een uitgave van het Rotterdams instituut bewonersondersteuning (Rio), Kortenaerstraat 1, 3012 VB Rotterdam, tel.010-4110333 en verschijnt 8x per jaar.

Abonnementen:

De abonnementsprijs bedraagt F.25,- per jaar. Voor bewonersorganisaties in Rotterdam geldt een gereduceerd tarief. Het abonnement wordt voor de duur van één kalenderjaar aangegaan. Zonder schriftelijke opzegging vóór 1 januari wordt het abonnement automatisch met 1 jaar verlengd.

Losse nummers: f.3,50

Copyright tekst en illustratiemateriaal:

Teksten kunnen geciteerd worden wanneer de bron vermeld wordt en uitsluitend na mondeling toestemming van het Rio. Het is niet toegestaan tekeningen of foto's uit dit blad geheel of gedeeltelijk over te nemen, zonder schriftelijke toestemming van het Rio.

Redactie:

Peter Berntsen, Erik Lindenburg, André Ouwehand (eindredactie), Anne van Veenen.

Redactiesekretariaat: Jacqueline Suykerbuyk

Medewerkers aan dit nummer:

Rob Hagens, Raymond Hermans, Henk Popkema en Robert B. P. van Weperen (dtp-produktie).

Foto's:

Rob Hagens (pag. 9 en 10), Lies Jacobs (pag. 3, 4, 7 en 13), André Ouwehand (voor en achterzijde, pag. 5, 8, 11, 12 en 14).

Basis-layout: Erik Prinsen (Hard Werken).

ISSN: 0924-0098

INHOUD:

Migranten	3
In Spangen is de Janmaat vol	5
Vernieuwing	6
Bewegingen rond de Kop van Zuid	7
Docklands	9
Regioplan	11
100 banen	12
Deelraden	13
Column en Kort nieuws	14

Steiger

Eigen identiteit als folklore Migranten

In Bospolder/Tussendijken wordt al jaren een actief beleid gevoerd vanuit de bewonersorganisatie en instellingen voor migranten in de wijk. Welke rol hebben eigen organisaties van migranten daarin en welke ruimte heeft het migrantenopbouwwerk? Dit artikel is een poging om het migrantenwerk in een breder kader te plaatsen en de spanning te omschrijven, tussen wat je als opbouwwerker noodzakelijk acht en de mate waarin bewonersorganisaties opbouwwerkers daartoe in staat stellen.

De bewonersorganisatie in Bospolder/Tussendijken heeft een cruciale rol gespeeld bij zowel de totstandkoming van een migrantenplan (zie kader) als bij het starten en draaiende houden van de diverse projecten. De meeste energie van het opbouwwerk is gestoken in voorwaardenscheppend werk: zorg voor inhoud, organisatie en geld voor het migrantenwerk. Met de komst van een Marokkaanse migrantenopbouwwerker kwam met name de individuele hulpverlening aan Marokkanen, via de wijkwinkel, goed op gang. Op het eerste gezicht lijkt de bewonersorganisatie een ideale werkplek voor migrantenopbouwwerkers. Deels is dat ook zo. Binnen het team en een deel van de vaste vrijwilligers is een grote mate van openheid ten aanzien van migranten. Maar dat alleen is niet voldoende om migranten bij het werk in de wijk te betrekken.

Daarnaast is er sprake van een netwerk van samenwerkingsrelaties en persoonlijke contacten, waarvan echter een deel zich op inhoudelijke, maar ook op minder acceptabele, migrant-onvriendelijke gronden zou verzetten tegen een verdere ontwikkeling van het migrantenwerk. Weerstanden die het migrantenwerk bemoeilijken zijn o.a. het integratie-idee, de konkurrentie en de vreemdelingenhaat.

Integratie

Wat willen beleidsmakers, politici, welzijnsworkers die over 'integratie' praten, daarmee zeggen? Aanpassen aan het 'gesundes Volks-empfinden' zoals dat is terug te vinden in de stadsvernieuwingswijken van de grote steden soms? Of moeten migranten Nederlands gaan leren op 45-jarige leeftijd en zo niet, dan vervalt hun uitkering? Of wil integratie zeggen, dat categoriale migrantenorganisaties in onze tolerante samenleving niet thuisoren en daarom maar wegbezuinigd moeten worden? Sociaal-culturele aktiviteiten voor migranten in het buurthuis, zodat door doelgroeps-

Markt in Bospolder

sides het personeelsbestand tijdens bezuinighingen enigszins op peil blijft, is dat ook niet een beetje integratie? Of, -en die vraag ligt er ook voor de dames en heren Nederlandse opbouwwerkers- is integratie het argument om: niets te doen aan aktieve ondersteuning van zelforganisaties van migranten, de rust in de 'tent' te bewaren en verder niet over migrantenwerk te denken. Zodat de migrantenopbouwwerker totaal verloren doormoddert en uiteindelijk een louter decoratieve functie vervult? Ik zuig dit niet uit mijn duim. Wie de studiedag van het Rio over het migrantenwerk heeft meegeemaakt, zal, met uitzonderingen, dezelfde geluiden gehoord hebben.

Integratie is een puur individualistische keuze. Migranten, die tot hun 50ste in ploegendienst gewerkt hebben en terug willen naar het land van herkomst, zullen niet geneigd zijn om zich aan Nederlandse normen of waarden 'aan te passen'. Migranten, die voor hun kinderen in Nederland een toekomst weggelegd zien, zullen daar, op hun eigen manier, sneller toe overgaan. Migranten, die goed Nederlands praten, zullen sneller van Nederlandse voorzieningen gebruikmaken.

Migranten, die veelvuldig negatieve ervaringen met Nederlandse instellingen hebben meegemaakt, zullen argwanend tegen 'onze' maatschappij aan blijven kijken. Zolang migranten via de Wet Arbeid Buitenlandse Werknemers op de Nederlandse arbeidsmarkt worden gediscrimineerd, de discussie over het woonlastenbeginsel bij uitkeringen elke keer weer oplaat, het migranten aan gelijke politieke rechten ontbreekt, enz. enz., en ze in een samenleving te-

BoTu Migrantenplan

In 1984 verscheen, onder regie van de bewonersorganisatie, een migrantenplan. Naast een groot aantal kwantitatieve gegevens (bevolkingssamenstelling en ontwikkeling, activiteiten) bevat het een uitstekende analyse van de positie van migranten, die ook nu nog als basis gebruikt kan worden voor het migrantenwerk. Het plan is opgesteld in samenwerking met de meeste welzijnsinstellingen in de wijk.

De gevolgen van het plan waren in meerdere opzichten positief. De aandacht voor migranten bij de instellingen nam toe, de samenwerking daartussen bij het organiseren en afstemmen van activiteiten voor migranten werd hechter. Ideale voorwaarden, om snel en succesvol in 1986 een aantal P.C.G.-projecten van de grond te trekken. (P.C.G. is de afkorting van Probleem Cumulatie Gebied, een aparte subsidieregeling).

Het Visserijplein

recht zijn gekomen, waar Janmaat c.s. ongestraft de grootste grofsheden kunnen uitspreken, zolang verbaast het niet, dat migranten de voorkeur geven aan eigen politieke of religieuze organisaties. Integratie, met behoud van eigen identiteit, zoals dat nu vorm wordt gegeven, is niet meer dan een gedwongen aanpassing aan Nederlandse normen en waarden, met de toestemming om de djellaba te blijven dragen. Eigen identiteit als folklore dus.

Konkurrentie

Sociaal-culturele activiteiten voor migranten zijn in ruime mate voorhanden in Bospolder Tussendijken. De buurhuizen hebben inmiddels de nodige ervaring en deskundigheid in huis om migranten met succes te bereiken. Het overgrote deel van het aanbod is gericht op migrantenvrouwen. In relatie tot het aantal migranten en hun specifieke situatie is uitbreiding van activiteiten wenselijk.

Op het moment dat twee beginnende zelforganisaties -de Turkse werkgroep en Marokkaanse Oudervereniging- aktief in de wijk werden, sociaal-culturele activiteiten begonnen op te zetten en een deel van de wijksubsidies gingen claimen, werden ze als bedreigend ervaren.

Dit heeft tot een aantal pittige konfrontaties geleid tussen opbouwwerk en sociaal cultureel werk. De samenwerkingsrelatie tussen bewonersorganisatie en buurhuizen op het terrein van het migrantenwerk is daarmee onder druk komen te staan.

Maar de diskussies hebben ook positieve kanten. Onlangs is begonnen om, met de analyse in het Migrantenplan uit 1984 als basis, opnieuw een gemeenschappelijke formule te vinden voor het migrantenwerk in de komende jaren. Samenwerking tussen zelforganisaties en instellingen in de wijk is uitgangspunt voor die formule.

Vreemdelingenhaat

Ook in Bospolder Tussendijken heeft Janmaat hoog gescoord: 6,4%. Het is geen loze constatering als ik zeg dat een aantal in de wijk actieve bewoners Centrum Democraten heeft gestemd of op z'n minst sympathiseren met de ideeën van Janmaat. Met het verder ontwikkelen van het migrantenwerk in de afgelopen 2, 3 jaar is de kritiek van deze actieve bewoners op de bewonersorganisatie toegenomen.

Hoe ongefundeerd deze kritiek ook is, het slechtste wat je kunt doen als opbouwwerker is die kritiek naast je neerleggen. Op welke manier erop ingaan? Het kan variëren van uitgebreide informatie over migranten aan individuen of groepen. Maar ik heb in de dagelijkse praktijk ook bewoners de mond gesnoerd, als ik vond dat ze te ver gingen.

Voorwaarden migrantenopbouwwerk

In Rotterdam zijn een groot aantal migrantenopbouwwerkers aktief. De meesten zijn gedetacheerd bij bewonersorganisaties. Daarbij moet aan een aantal randvoorwaarden worden voldaan.

* Op het terrein van het migrantenwerk dienen werkers een beroepsmatige afstand bewaren ten opzichte van de Bewonersorganisatie als verantwoordingskader. Deze afstand is noodzakelijk om de discussies over migrantenwerk te kunnen voeren in de Bewonersorganisaties en, als dat nodig mocht zijn, conflicten aan te gaan. In mijn optiek is niet alleen de ondersteuning van de Bewonersorganisatie belangrijk, maar evenzeer de ontwikkeling van het migrantenwerk.

* Een aktieve en collegiale ondersteuning van aanwezige migrantenopbouwwerkers. Dat betekent het samen met hen ontwikkelen van strategiën om weerstanden in en buiten de Bewonersorganisatie op te ruimen.

* Een aktieve rol richting Nederlanders op het terrein van migranten. Wat mij betreft geldt dit ook voor wijken waar relatief weinig migranten wonen. Want ook in deze wijken zijn veel Centrum Democraten-stemmers.

Bospolder/Tussendijken

De komende jaren zal het aantal migranten in Bospolder Tussendijken sterk toenemen. Prognoses spreken over een verhouding 50% Nederlanders - 50% migranten. Aan de hand van een discussienota zijn voor de komende jaren een aantal praktische uitgangspunten voor het migrantenopbouwwerk benoemd (januari 1989)

* Verhoging van de organisatiegraad van migranten.

Een deel van de bij de bewonersorganisatie beschikbare uren migrantenopbouwwerk zal worden ingezet om kadertrainings voor de Turkse werkgroep en de Marokkaanse Oudervereniging te organiseren en ondersteuning te verlenen bij het uitvoeren van de door hen geformuleerde programma's.

* Met beide groepen wordt een samenwerkingsovereenkomst afgesloten. Op basis van inhoudelijke overeenstemming binden zij zich om, in samenwerking met de Bewonersorganisatie uitvoering te geven aan activiteiten op het terrein van beheer, onderwijs en werkgelegenheid.

* Naast de ondersteuning door het migrantenopbouwwerk heeft de Bewonersorganisatie zich verplicht om voor beide groepen zelfstandige ruimte en een eigen werkudget te realiseren. Samenwerking betekent een tweerichtingsverkeer. Het houdt tevens in dat de bewonersorganisatie op het terrein van belangbehartiging haar centrale positie afstaat en deelt met degenen, waar het thuis hoort: bij migrantengroepen zelf.

Het is een illusie om te denken dat het migrantenwerk in Bospolder Tussendijken vanaf nu probleemloos zal verlopen. Integendeel. Degenen die uitvoerend migrantenopbouwwerk hebben gedaan weten hoeveel valkuilen er nog zijn, weerstanden opgeruimd moeten worden.

Maar er is lijn ingezet, waarin duidelijke taken voor het migrantenopbouwwerk en de Nederlandse opbouwwerker zijn weggelegd. En dat is al heel wat.

Raymond Hermans

In Spangen is de Janmaat vol

Iedereen heeft wel eens van Spangen gehoord. Dat is die wijk waar Sparta speelt en sinds '82 ook de wijk waar Janmaat altijd hoog scoort. Een bericht uit een bekende wijk waar we eigenlijk nog zo weinig van weten.

Nadat bekend werd dat Janmaat terugkeert in de Kamer stonden de analisten direct klaar met een verklaring. Janmaat had zijn stemmenwinst gehaald in wijken waar veel mensen in een achterstandssituatie verkeren. Door daar wat aan te doen zou de aanhang van Janmaat vanzelf verdwijnen.

In Spangen had de vrijwel witte bewonersorganisatie van zichzelf het idee dat er goed gewerkt was aan enkele belangrijke beleidslijnen om de achterstandssituatie te lijf te gaan. Zoals het stimuleren van de bouw van grote aantallen grote woningen en het tegengaan van woningtoewijzingen die overbewoning (=overlast) tot gevolg hebben.

De BOS raakte zo verzeild in de positie van verkoper van een stuk stadsvernieuwingssbeleid. Voor een ideaal moet je staan, nietwaar? Tegelijkertijd kon er, met behulp van het migrantenopbouwwerk worden gewerkt aan het kleuren van de BOS.

Eind '86/begin'87 breekt tijdens de planfase van het renovatieproject "Spiegelbeeld" een konflikt uit tussen een deel van de bewonersgroep en de ondersteunende beroepskracht. In nogal rechtlijnige bewoordingen klaagt een aantal witte bewoners over de talrijke onderbrekingen van de vergaderingen van de bewonersgroep voor vertaling in het Turks. En het in het project opnemen van een aantal grote woningen zint hen ook niet. De beroepskracht weigert de bewonersgroep verder te ondersteunen. Na tussenkomst van o.a. Pim Vermeulen wordt de ondersteuning later toch voortgezet. De bewonersgroep is echter gedecimeerd: de Turkse leden hadden het al voor gezien gehouden; de witten werden voor de keus gesteld: racistische uitletingen achterwege laten of wegwezen.

Woordenstroom

Een week na de verkiezingen van 6 september praat een andere beroepskracht met een andere bewonersgroep over de uitslag. Alle leden van de groep zeggen dat ze op Janmaat hebben gestemd. Er volgt een woordenstroom ter verklaring. "Je moet het niet zien als een stem aan Janmaat, die lelijke puistenkop kan me gestolen worden. Het is een protest tegen de manier waarop we hier moeten leven".

"Het is niet af en toe, maar continu, dat je met overlast zit. Het begint vrij onschuldig: de turkse bovenbuurvrouw klopt haar kleedje uit, terwijl mijn was eronder hangt te drogen. Maar zij verstaat geen woord nederlands, dus ik kan niet eens duidelijk maken dat ik het niet pik".

"Als je een slechte treft, krijg je een grote bek terug als je wat van het brutale gedrag van hun kinderen zegt, staan ze even later met een groot mes aan je deur".

"Ja, er zijn ook a-sociale Nederlanders, maar die krijgen direct het lid op de neus als ze iets uithalen".

"Klagen over overlast bij het GWR en bij de BOS helpt niet, want dan zeggen ze dat je diskrimineert".

"Vroeger moesten we netjes leren wonen, toen kregen wij de woninginspectie op ons dak. Laten we dat maar weer bij die buitenlanders doen".

Tijd en de vraag hoe

Veel Spangenaren zijn door de kontinuïteit van de overlast nogal ongenuineerd gaan denken. Als bijvoorbeeld de BOS laat blijken lijnrecht tegenover diskriminatie te staan, dan wordt dat door sommigen vertaald in het geen oor hebben voor overlast en in de steek gelaten voelen. "Wij kunnen bij niemand meer terecht".

Integreren en assimileren heeft tijd en begeleiding nodig. Hoeveel tijd en begeleiding is hier primair op gericht? Is er discussie over de vraag of, en zo ja, hoe dit moet gebeuren? Mogen we de vraag stellen of er in wijken als Spangen de afgelopen jaren relatief niet wat veel 'potentieel begeleid behoevende groepen' zijn geplaatst? Een ding is zeker: de bewonersorganisatie is het contact verloren met een groep witte bewoners en slaagt er nog steeds moeizijk in om contact met de zwarte bewoners te maken. Het is te gemakkelijk om een deel van de witte bevolking ter zijde te schuiven door ze van het stempel racist te voorzien.

Henk Popkema

Spangen

Vergezicht op een aktieve maatschappij

Vernieuwing

Kampagne

De kommissie noemt de volgende speerpunten:

- een "maatschappelijk banenplan" via het herinzetten van uitkeringsgelden waarmee 10.000 arbeidsplaatsen voor langdurig werklozen zouden kunnen worden geschapen.
- een "nationale proefstuin voor nieuw migrantenbeleid" waarbij Rotterdam van het rijk de ruimte krijgt voor eigen beleid waarin de tweeslag wordt gemaakt tussen gerichte integratie (verplicht nederlands leren, uitzicht op werk, quittering) en beleving van de eigen cultuur (experimenten met 2-talig basisonderwijs, basis-edukatie en sociaal kultureel werk in eigen kultuursfeer)
- de bewonersorganisaties in Zuid krijgen steun in de rug met het voorstel om van de Kop van Zuid een 'leerproject' te maken waarin een sociaal contract wordt afgesloten tussen bewoners/bedrijven, projectontwikkelaars en gemeente met afspraken om een "overeen te komen percentage van de investeringen aan doeleinden van sociale vernieuwing te besteden";
- een experiment om het doolhof van sociale regelingen beter begaanbaar te maken en een klient-gerichte werkwijze te bevorderen via de opzet van "Sociale Agentschappen" waarin GSD, GGD en huisvesting onder één dak worden gebracht: samenwerking met ziekenfondsen, woningbouwcorporaties en GAB kan worden overwogen.
- een experiment met een samenhangend pakket van zorg- en dienstverlening via een wijkgebonden "centrum voor zorg en welzijn". In Feijenoord, dat gericht moet worden op "vragen en behoeften die primair door bewoners en hun organisaties worden geformuleerd m.b.t. de leefbaarheid, de veiligheid, de edukatieve, sociaal-kulturele en welzijnsvoorzieningen".

De kommissie Sociale Vernieuwing heeft een rapport op tafel gelegd waar we mee aan de slag kunnen. De komende maand zullen de analyses en aanbevelingen tegen het licht gehouden moeten worden om consequenties voor het beleid van het Rio te trekken. Hieronder een eerste reactie op enkele hoofdpunten.

Uitgangspunt van het rapport is dat sociale vernieuwing geen korrektie vormt op ongewenste bijwerkingen van economische expansie. Het dient integraal onderdeel te zijn van de programma's van Het Nieuwe Rotterdam. Doelen daarbij zijn zowel de achterstand en nieuwe ongelijkheden tegengaan, als nieuwe sociale verbanden en voorwaarden scheppen voor alle inwoners om volwaardig deel te nemen aan de samenleving. Daarbij moet worden gewerkt naar "een basis van maatschappelijke overeenstemming over een eerlijke verdeling van de altijd schaarse goederen en diensten, en over aanvaardbare verschillen in de kwaliteit van het bestaan". Sociale vernieuwing bestrijkt dus een breder terrein dan "zorg en welzijn". Het is geen eenmalige actie, maar een proces. De kommissie plaatst het in de lijn van maatschappelijk ontwikkeling en de vorming van de verzorgingsstaat, waarin sinds de ekonomiese krisis van 1980-1982 stagnatie is ontstaan.

De kommissie heeft fundamentele tegenstellingen aangetroffen in de stad over de samenhang tussen economische en sociale ontwikkeling. Ze geeft aan dat ook zij tot de slotsom komt dat er geen andere strategie voorhanden is om de ekonomiese stagnatie en het teruglopen van de werkgelegenheid tegen te gaan dan het aangaan van de konkurrentslog met andere steden in het aantrekken van bedrijven, het scheppen van de nodige culturele ambiance, en het creëren van een aantrekkelijk woonklimaat voor groepen uit de middenklasse. Ze voegt er aan toe dat deze doelstellingen niet gehaald zullen worden als niet ook met kracht de sociale problemen worden aangepakt en de mogelijkheden tot participatie van alle Rotterdammers worden vergroot.

Kampagne

Sleutel voor sociale vernieuwing ligt in het vergroten van "de vitaliteit van relaties tussen individuen, groepen en organisaties". Daarvoor is een herschikking nodig van verantwoordelijkheden van overheid, maatschappelijke organisaties, bedrijven en burgers. De overheid garandeert elementaire bestaansvoorraarden. De burger heeft een eigen ver-

antwoordelijkheid voor zijn welbevinden, zelfstandig of samen met anderen. De overheid legt een grotere verantwoordelijkheid bij het "maatschappelijke middenveld", en vervult een rol als makelaar tussen b.v. maatschappelijke organisaties en bedrijven die aangesproken worden op hun maatschappelijke verantwoordelijkheid.

Om het proces richting en samenhang te geven kiest de kommissie voor een soort campagne-methodiek, (zie kader) met bijbehorende leuzen. Rotterdam wordt een 'sociaal laboratorium' .

Vraag en aanbod

De kommissie is tot de conclusie gekomen dat beleid en voorzieningen op verschillende terreinen - zoals ouderen, migranten en 'uitvallers' onvoldoende zijn afgestemd op ontwikkelingen in de bevolkingssamenstelling, de toegenomen individualisering, het wegvalen van traditionele verbanden. Over de stadsvernieuwing wordt gesteld dat "de voorspelbare consequenties uit demografische ontwikkelingen -als vergrijzing, ontgroening, gezinsverdunning- niet over de volle breedte en niet tijdig zijn getrokken. De verlegging van zorg naar thuiszorg, van hulp naar zelfhulp, van afhankelijkheid naar zelfstandigheid heeft nog te sporadisch doorgewerkt op de huisvesting en het woonmilieu ('wonen op maat'). De verscheidenheid aan woonvormen en woning-experimenten moet derhalve sterker worden uitgebred".

De project-opzet, de flexibele organisatie, de participatie van betrokkenen uit de stadsvernieuwing vormen praktische ingangen voor sociale vernieuwing op het vlak van sociaal beheer en ruimtelijk vernieuwing, aldus de kommissie.

Rode draad m.b.t. welzijnsvoorzieningen is dat het accent verschoven moet worden van hulp en opvang naar informatie en advies, activering en edukatie. Trefwoorden zijn zelfhulp en zelforganisatie. Vrijwilligerswerk wordt uit de zorgsfeer gehaald en krijgt prioriteit, o.m. via een budget van f 30.000 per wijk en het aanstellen van een buurtkoördinator die uitvoerende en organisatorische zaken kan regelen om initiatieven van de grond te krijgen.

Kommunikatie

Het rapport plaatst de sociale ontwikkeling van Rotterdam met een forse klap op de agenda. Het aksent ligt daarbij niet op verdeelingsproblemen. Hoofdpunt is het effektiever inspelen via gemeentelijk beleid, regelgeving en aanbod van instellingen op veranderingen in demografische ontwikkeling, individualise-

ring, nieuwe leefstijlen en afhankelijkheden. Sociale Vernieuwing als een 'effektiever beleid' in de koppeling van vraag en aanbod. De kommissie zegt daarbij weinig over de wijze waarop het gemeentelijk apparaat is georganiseerd. Het rapport levert veel argumenten op voor de stelling dat er binnen het apparaat een hergroepering nodig is van de inspanningen en kennis vanuit sectoren rond volkshuisvesting, beheer, welzijn, werkloosheidbestrijding, minimabeleid en gezondheid voor de vitalisering van de relaties tussen gemeentelijk apparaat, instellingen en maatschappelijke organisaties op wijknivo. Bij een experiment met nieuwe samenwerkingsvormen rond 'extra voor zorg en welzijn' is dat voorwaarde voor een werkelijke meerwaarde. Budgetfinanciering, projektfinanciering en taakstelling 'sociale vernieuwing' vormen in de praktijk echter een nogal boekhoudkundige vertaling van gebrek aan effectieve communicatie en wisselwerking.

Aktieve maatschappij

Het rapport bevat witte vlekken. Een analyse van verhoudingen tussen groepen, subculturen en leefstijlen op buurt- en wijknivo ontbreekt. De 'aktieve maatschappij' die de kommissie in de plaats stelt van de 'zorgzame samenleving' zindert van initiatief en zelforganisatie en heeft weinig plaats voor tegenstellingen, conflicten en desorientatie.

Er is weinig aandacht voor problemen rond inkomen en rond huisvesting. Wat is het antwoord van Het Nieuwe Rotterdam op ontwikkelingen in de volkshuisvesting die er toe leiden dat een verbeterde of nieuwbuwwoning buiten het bereik komt van grote groepen Rotterdammers? Op de nieuwe vormen van segregatie die dat meebrengt?

Een andere brandende kwestie is het beleid t.a.v. de door de kommissie gesigneerde 'ghettovorming'. De term wordt gehanteerd zonder het probleem te analyseren. Dat geldt ook voor de aanbevelingen op het terrein van het migrantenbeleid. In het pleidooi voor een

Zijn verbeterde woningen en nieuwbuwwoningen in het Nieuwe Rotterdam nog betaalbaar?

grottere nadruk op eigen identiteit en van basiseducatie en sociaal-kulturele activiteiten 'in handen van migranten' ontbreekt een analyse en waardering van de positie van moskeeënverenigingen.

Centrale vraag in het ontwikkelen van een beleid voor het Nieuwe Rotterdam is wat van wie wordt gevraagd. De kontouren van de nieuwe verantwoordelijkheden en verhoudingen die de kommissie schetst zijn nog niet scherp. Kan de overheid volstaan met de rol van 'makelaar' als het gaat om de relaties met bedrijven en beleggers? Een sociaal vestigingsstatuut, en erfpacht zijn instrumenten die onder druk van de konkurrentieverhoudingen overboord gaan. De kommissie is er niet duidelijk over of de nieuwe rol van de overheid een gevolg is van overmacht waarbij ze zich noodgedwongen neerlegt of gezien moet worden als 'sociale vernieuwing'.

Het rapport is kortom niet het laatste woord zoals ook de kommissie in haar voorwoord schrijft. Maar het levert wel verplichte lektuur voor alle organisaties die zich inzetten voor maatschappelijk profijt voor alle Rotterdammers van Het Nieuwe Rotterdam.

A.v.V

Omtrekende bewegingen rond de Kop van Zuid

Onder het toezicht oog van Coen Moulijn verzamelden zich op 31 mei jl. zo'n 60 personen in de kantine van het Feijenoord-stadion voor een werkconferentie over de Kop van Zuid. De bijeenkomst was een ko-produktie van Rio en gemeente (ROSV), met medewerking van het adviesbureau Seinpost. Het ging niet over de inhoud van de plannen voor het gebied, maar over het regelen van de relaties tussen die partijen die betrokken zijn bij de ontwikkeling. En met name de positie van de bewonersorganisaties daar-in. Een verslag.

Uitgenodigd waren het gemeentebestuur, ambtelijke diensten, woningkorporaties, beleggers en bouwbedrijven en uiteraard de betrokken bewonersorganisaties.

Onderlegger voor de discussie vormde een rapport van Seinpost dat op verzoek van Rio en de bewonersorganisatie Feijenoord, BOF, was opgesteld. De vraag aan Seinpost was om haar licht te laten schijnen over de beroemde "publiek private samenwerking": welke vormen kan die samenwerking van overheid/gemeente en beleggers/bedrijven aannemen en kan een bewonersorganisatie partij worden in zo'n samenwerking? Dit alles tegen de achtergrond van het gegeven dat de samenwerkings-

patronen uit de stadsvernieuwing niet zonder meer overgezet kunnen worden op de nieuwe verhoudingen die ontstaan met de komst van beleggers en bedrijven als gewichtige nieuwe partij waarmee de ontwikkeling van de plannen voor de Kop van Zuid staat of valt. De tweede vraag betreft de uitstralingseffekten van de ontwikkelingen van de Kop van Zuid voor de omliggende wijken. Positieve effecten t.a.v. de werkgelegenheidssituatie, isolementsdoorbreking, voorzieningen en het tegengaan van gescheiden werelden komen niet vanzelf tot stand, maar zullen georganiseerd moeten worden. Welke rol kunnen bewonersorganisaties daarin spelen?

Bewonersorganisaties

In het overleg tussen de betrokken bewonersorganisaties bij de voorbereiding van de conferentie was in grote lijnen overeenstemming bereikt over het uitgangspunt dat het gebied niet als overlooplokatie van de stadsvernieuwing ontwikkeld zou moeten worden. De belang behartiging van bewoners en toekomstige bewoners in de planontwikkeling moet primair liggen bij de werkgroep BISPO. De werkgroep is opgezet vanuit de BOF en bestaat nu nog uit bewoners van de woningcomplexen Peperklip en ODS. Op termijn ontwikkelt de werkgroep zich tot een zelfstandige bewonersorganisatie van BISPO, met eigen ondersteuning.

Op de tweede plaats zijn er punten die de belangen van Feijenoord/Noordereiland, Afrikaanderwijk en Katendrecht raken. Door de bewonersorganisaties is aangegeven op welke punten zij bij de planontwikkeling betrokken willen worden. Hetzelfde geldt voor het Scheepvaartkwartier en Hillesluis op enkele specifieke onderdelen.

Ben Musch, vroeg als woordvoerder van de omliggende wijken om duidelijke afspraken over de positie van bewonersorganisaties. Zij zullen verder gezamenlijk initiatief moeten nemen om de ontwikkeling van de Kop van Zuid ten goede te laten komen aan de stadsvernieuwingswijken. Grote vraag daarbij is of het lukt om door middel van het plan Kop van Zuid de wijken op Zuid die opwaardering te geven die de stadsvernieuwing op zich niet heeft gerealiseerd.

Kees Godvliet, opbouwwerker BISPO, gaf aan dat de Kop van Zuid van binnenuit ontwikkeld moet worden, en geen restfunktie moet krijgen. De bewonersgroep BISPO wil niet alleen kwaliteitsbewaker zijn van de sociale woningbouw maar in ruimere zin een rol spelen bij de zorg voor een goed leefmilieu. Daarvoor is invloed nodig op het formuleren van randvoorwaarden voor bouwers en beleggers van duurdere woningen en kantoren, en het organiseren van verschillende groepen bewoners rond de inrichting en het beheer van de woonomgeving.

Organisatie-model.

René Daniels, gemeentelijk projectleider Kop van Zuid, schetste een organisatie-model dat in grote lijnen aansloot bij de uitgangspunten

Kop van Zuid op een nevelige dag. Blijft de toekomst van de 'Kop' ook door nevelen omhuld?.

van de bewonersorganisaties. "Centrale vraag bij de plannen van de Kop van Zuid is: hoe koppe je de 'traditionele' afspraken tussen gemeente en bewoners en die tussen gemeente en marktpartijen (PPS)". In het model van Daniels staat voorlopig naast een projectgroep met een directe lijn naar een raadskommissie en wethouder ook een direktieraad (van directeuren DROS en Grondbedrijf) met een lijn naar de partikuliere sektor. In de discussie werd gepleit voor één raadskommissie (b.v. een combinatie van de kommissies Ruimtelijke Ordening, Verkeer en Vervoer en Stadsvernieuwing/Volkshuisvesting) om een duidelijk politieke arbitrage-functie tot stand te krijgen en een zo groot mogelijke openbaardheid van politieke besluitvorming.

Wethouder Laan onderstreepte het belang van participatie van bewonersorganisaties. De conferentie leverde goede bouwstenen om te komen tot een "set van afspraken" daarover. Hij liet zich niet uit over het specifieke karakter daarvan. Het stellen van voorwaarden vooraf aan beleggers m.b.t. een bijdrage aan het "maatschappelijke profijt" voor omliggende wijken werd door Laan afgewezen. Met bij de Kop van Zuid betrokken marktpartijen moeten afspraken gemaakt worden over het konkretiseren van de uitstralingseffekten.

"*Maar je moet als gemeente niet proberen van te voren investeerders zaken op te leggen. Je zoekt de beste bedrijven om mee samen te werken en overlegt met hen over de verwerkelijking van de uitstralingseffekten.*"

Profijt.

De stelling van Laan werd onderstreept door J.M.Blok, directeur van ERA-bouw. "Mits zorgvuldig aangepakt is de Kop van Zuid een unieke mogelijkheid voor sociale en economische vernieuwing van de stad. Dat betekent wel dat men geen rigide voorwaarden moet stellen aan beleggers en investeerders, maar bedrijven moet selekteren op hun affiniteit met het gebied en met hen afspraken maken over o.a. het

uitstralingseffekt. De emancipatie van Zuid heeft goede kansen, maar is nog geen gelopen race!" Blok zag verder goede mogelijkheden voor het inschakelen van werk- zoekenden bij de bouw van Kop van Zuid. ERA heeft daarmee positieve ervaring opgedaan in Den Haag. J. Doets pleitte in zijn rol van directeur van ROTOR voor een koppeling van sociale en economische vernieuwing. j

Naast planontwikkeling vanuit de DROS is planontwikkeling nodig, in de vorm van een werkgelegenheidsplan vanuit de gemeentelijke diensten op dat terrein (GSD, SRW, EZ, DMK).

Er is meer inzicht nodig in het soort werkgelegenheid dat wordt beoogd, en er zou aansluiting gezocht moeten worden bij de arbeidspool voor de bouw. Een experiment met een werkgelegenheidsfonds waarin verschillende

geldstromen en subsidies worden samengevoegd onder regie van de gemeente (naar voorbeeld van het stadsvernieuwingsfonds) zou met het Rijk overeengekomen moeten worden. Met deze voorzet liep Doets vooruit op een tweede conferentie in december waarop de uitstralingseffekten centraal zullen staan. ROTOR zal zeker worden betrokken bij de voorbereiding daarvan.

In oktober is er een concept raads-voorstel te verwachten voor een projectorganisatie Kop van Zuid.

Tot zover enkele omtrekkende bewegingen rond een zeer groot project met onzeker afloop. De sociale woningbouw zal wel lukken, de brug komt er, het wachten is verder op de investeerder die met 300 miljoen over die brug komt en zich in de discussie mengt.

A.v.V.

De plaats van het bewonersbelang in de organisatie van de Kop van Zuid.
Verslag van werkconferentie 31 mei 1989.
Georganiseerd door Rio en gemeente Rotterdam, m.m.v. Seinpost Adviesburo B.V.
Te bestellen door overmaking van f 6,50 (incl. porto) op girorekening 4308481, Rio, Rotterdam.

een voorbeeld voor BISPO??

Docklands

Docklands

De Londense Docklands strekken zich ten oosten van de Towerbridge aan beide zijden van de Thames uit, over een lengte van zo'n 15 kilometer (ruim 2200 hectare). De eerste Docks dateren uit 1500, de meeste zijn geopend in 1800. Zij liggen in wat het Eastend van London heet, wat synoniem werd met, lage inkomens, industrie, mist, slechte huisvesting. De bewoners, vooral havenarbeiders, waren sterk georganiseerd in vakbonden en de Docks kennen een lange traditie van arbeidersstrijd die vaak succesvol was. Tijdens de economische krisis in de jaren '30 kwamen de Docks voor het eerst in de problemen. Gedurende '40-'45 was er echter een enorme oorlogsproductie. Begin jaren 60 kwam de definitieve ondergang. Beginnend met het East India Dock in 1967, sloot als laatste het West India Dock in 1980.

In het Eastend groeit sinds 1960 het aantal migranten, die veelal zonder werk zijn.

In 1976 vormen de deelgemeenten een projectgroep: de Docklands Joint Committee, die een plan maakt om nieuwe industrieën aan te trekken en tegelijkertijd renovatie en nieuwbouw te plegen in de woningwetsfeer. Het doel was de docks met name te revitaliseren voor de bewoners van het Eastend. Toen er in 1979 nog niet veel van de plannen was terecht gekomen besloot de regering in te grijpen.

(vervolg zie pagina 10)

Island Gardens staat er boven je hoofd terwijl je op de bestuurdersstoel zit van de nieuwe Docklands Light Railway. Je kunt rustig op de bestuurdersstoel blijven zitten want er is helemaal geen bestuurder: de trein rijdt volautomatisch en je hoopt dat het werkt. Die dag werkte het. Zo rijdt je de grootste bouwplaats ter wereld binnen, je vergaapt je aan de hoeveelheid architectuur en bouwkranen en laat de getallen over je heen komen.

Essentieel voor het revitaliseren van een gebied is een "trekker". Ook de gemeente London had die opvatting in 1969. Men vond een projektontwikkelaar voor het eerste dock naast de Tower: de St. Katherine Docks. Taylor Woodrow, de bouwers van het World Trade Centre in New York zagen er wat in. Sir Peter Drew, de voorzitter van Taylor Woodrow, woont er nu zelf op een gerestaureerde driemaster. Hij is trots op zijn project.

In het begin had hij veel last van allerlei leden (gemeente, aktiegroepen) die zich wilden bemoeien met de ontwikkeling. Later ging het beter, hij had zijn eigen architecten en bouwers en zegt van zichzelf: "I am good, just look and see around". Alle bestaande pakhuizen zijn verbouwd tot appartementen (prijs rond het miljoen), er is een hotel met 836 bedden (goedkoopste bed f 350,- per nacht), de effektenbeurs, er zijn winkels, restaurants en er wonen nu zo'n 4500 mensen. Het gebied heeft een eigen veiligheidsdienst, er is een circuit van camera's, er is een belichtingsplan alles vanuit het oogpunt van criminaliteitspreventie. De sociale veiligheid is optimaal, een belangrijk motief om hier een

woning te kopen. De aantrekkelijkheid wordt verhoogd door de antieke schepen die in de binnenvaart liggen en de honderden meters bloemen en struiken langs de kade. Dit alles wordt betaald uit de servicekosten die enkele honderden guldens per maand bedragen. "Noodgedwongen" heeft sir Drew ook woningwetwoningen laten bouwen. Deze waren van hoge kwaliteit en na twee jaar verhuurd te zijn, werden ze te koop aangeboden aan de bewoners voor een bedrag van f 60.000,- per stuk gemiddeld. Na één tot twee jaar waren ze doorverkocht voor een prijs van f 350.000,- gemiddeld en op die manier kwam de beoogde bewonerskategorie alsnog binnen het project en verdwenen de lage inkomens uit de buurt.

Hoe ging het verder?

In 1981 begon de LDDC, de London Docklands Development Corporation. St. Katherine's Docks was al een heel eind gevorderd. Nu zijn er bouwactiviteiten in alle docks. Dat betekent dat de London Docklands zijn uitgegroeid tot de grootste "bouwplaats" ter wereld. Er is 1.2 miljard gulden aan overheidsgeïnvesteerd en daar staat ruim 16 miljard gulden aan particulier kapitaal tegenover. De bedoeling is dat er in de Docklands 30.000 woningen worden gebouwd en 200.000 arbeidsplaatsen worden geschapen. Op dit moment werken er al 44000 mensen in de Docklands.

"Planning gang"

Ted Johns is sekretaris van de Federation of the Isle of Dogs, een bewonersorganisatie die bestaat uit 63 groepen van huurdersverenigingen, ethnische zelforganisaties tot oudercomi-

Ondanks vele protesten van bewonersorganisaties en deelgemeenten werd in 1981 de London Docklands Development Corporation (LDDC) in het leven geroepen. Enkele argumenten waren: voor zo'n gebied heb je nieuwe structuren, nieuwe bewonersgroepen, korte procedures en veel geld nodig. En daarboven een projectgroep waarin de hoofden naar één kant wijzen en die via public-private-partnership de zaak aanzwengelt. De LDDC kreeg om te beginnen een jaarbudget van 350 miljoen gulden en moest het daar mee doen. De subsidie van de overheid nam in de loop der tijd af, de inkomsten, met name uit grondverkoop namen toe. In 1988 werd dat geld als volgt uitgegeven: 20% voor de aankoop van grond, 28% voor bouwrijpmaken, 30% voor wegenbouw en andere infrastructuur 6% voor verbetering van de woon en werkomgeving 12% voor de eigen organisatie en 4% voor bijdragen aan de buurt, onderwijs en arbeidstraining.

tees van de basisschool. Ted werkt samen met drie anderen als betaalde kracht. "Wel betaald maar niet opgeleid als bewonersondersteuner. Die jongens moeten we hier niet. Zij lijken sociaal en gemotiveerd maar ze spreken uiteindelijk de taal van hun studiegenoten aan de andere kant van de tafel. Ze doen dan al snel mee aan de 'planning gang'. Belangrijker is een jarenlange ervaring in bewonersactie en organisatie". Over de ontwikkeling van de Docks wil Ted wel wat kwijt. Drie uur lang blijft hij aan het woord. "De bewonersorganisatie heeft de ontwikkeling te lang defensief bestreden. Men was tegen en dat was het. Uiteindelijk kom je zo niet veel verder. Tegelijkertijd met de ontwikkeling van de Docks is in Engeland een ontwikkeling in de volkshuisvesting ingezet, die vergelijkbaar is met de plannen van Heerma in Nederland. Meer koopwoningen, huurstijgingen en minder woningwetwoningen, plafond in de huursubsidie etc. Gevolg is dat er zowel daardoor als door de grondpolitiek van

verd. Wij zijn havenarbeiders geen kantoor of computermensen. De cijfers over dalende werkloosheid, zijn een kwestie van statistische misinterpretatie. De werkloosheid in de buurt zelf is gestegen van 18% naar 28%. Er is nu een scholingsprogramma voor 60 buurtbewoners om ze om te scholen tot bouvakker omdat een Canadese projektontwikkelaar geen mensen kon vinden. Het idee van de uitstraling naar de wijken was alleen leuk voor de middenstand".

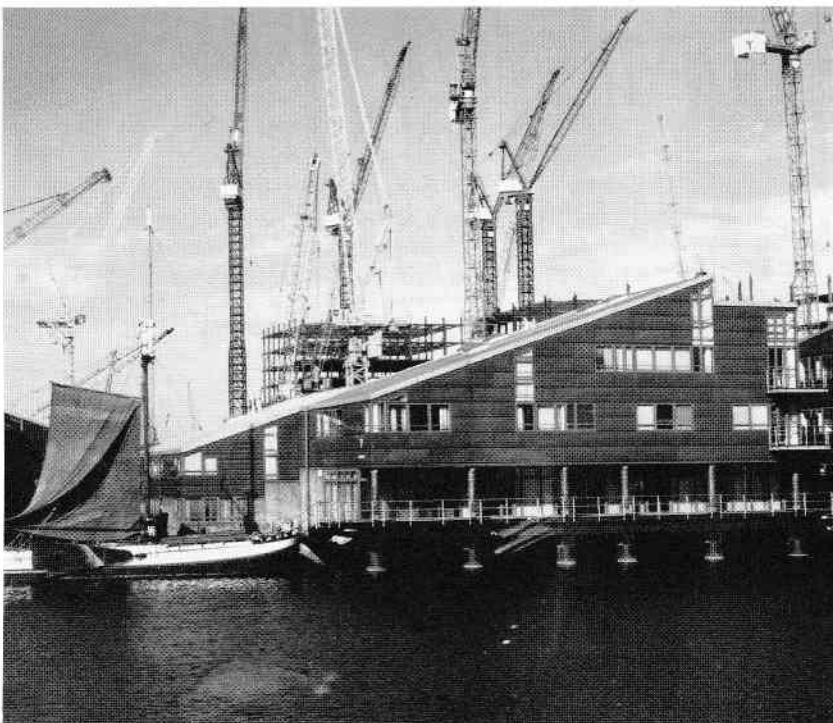
Offensief

"Maar we hebben intussen wel geleerd offensief dezelfde methoden als de andere partijen toe te passen. We stappen nu op de bedrijven af en eisen geld voor onze wijkvoorzieningen. Daar is het slecht mee gesteld. Daar moet je de bedrijven mee konfronteren en vervolgens geld vragen. En ik moet zeggen dat we ook geld krijgen", aldus Ted. "We hadden een boerderij midden in het gebied. De LDDC heeft geprobeerd ons weg te krijgen o.a. door ervoor te zorgen dat onze subsidies voor natuur en basiseducatie werden ingetrokken. Maar we zijn gebleven. De grond onder onze boerderij is nu van 57000 Pond gestegen naar 4 miljoen Pond (14 miljoen gulden). Op zich zegt dat niets want we verkopen niets maar we hebben macht". Ik vertelde Ted dat de LDDC zelf in haar rondleiding de boerderij aanwees als een voorbeeld van aantrekkelijkheid van het gebied. Ted moest lachen. "Ook hebben we geld geleend en in drie projecten bijna 100 woningen zelf gebouwd voor onze eigen buurt. De kosten per woning zijn rond een ton. We hebben er twee verkocht voor zes ton en op die manier kunnen een paar werklozen toch betaalbaar wonen in de andere woningen. Het was in het begin een totaal nieuwe strategie maar nu gaan we door. Wat kun je anders? Wat dat betreft moeten jullie oppassen met jullie BISPO. Je hebt wel mooie eisen en plannen, als gemeente en bewoners, maar voorlopig is er nog geen spade in de grond. De projektontwikkelaars waar je mee te maken krijgt willen geen gezeur en inspraak. Je moet gewoon een percentage van de investering vragen voor je wijk. Zij rekenen dat wel door in de prijs. Zo gebeurt het ook in Amerika, waar ik op bezoek ben geweest bij bewonersorganisaties."

Bij het weggaan liet hij een muurtje zien tussen zijn buurtje en een koopbuurtje schuin tegenover zijn huis, ook aan de oevers van de Thames. "Kijk deze mensen vonden dat wij huurders niet voor hun huis, langs het water mochten lopen. Ze hebben toen een muur gebouwd. Vorige week hebben we die met geweld afgebroken. We zijn niet tegen koopwoningen op zich maar wel tegen dit soort uitwassen."

Uiteindelijk zat ik 's nachts om half 1 in de bus terug, een overweldigende ervaring. Ik ben benieuwd hoe overweldigend een rit door de Kop van Zuid wordt over een aantal jaren.

Rob Hagens

de LDDC geen woningwetwoning meer gebouwd wordt. Integendeel: goedkope slechte woningen zijn verkocht door de gemeente aan de LDDC die ze vervolgens sloopt en er koopwoningen neerzet. "De 'homelessness' is de laatste jaren met 400% procent gestegen. Dat betekent dat mijn dochter met haar man en kind bij mij inwoont in één kamer. In onze buurt worden alleen nog maar koopwoningen gebouwd".

Banen

"De Docklands werken als een firestorm, aldus Ted", het zuigt alle kapitaal weg uit London en voor een deel uit andere gebieden in Engeland. Er komt steeds meer kapitaal en daardoor weer meer. De gemeenten die buiten het gebied van de LDDC vallen zijn straatarm. Banen heeft het voor ons niet opgele-

Reaktie bewonersorganisaties

Regioplan

Rotterdam bouwt voort en maakt het ene plan na het andere. Rotterdam-West ligt in het brandpunt van die belangstelling.

Eerst de 20 projecten van Rotterdam 1990 en of dat nog niet genoeg was, kregen de bewonersorganisaties eind vorig jaar ook nog een lijvig werkje Regioplan West genaamd toegezonden (zie ook kader). Nadat de makers van dit werkje alle projectgroepen in Rotterdam-West enigszins beduusd hadden achtergelaten werd het een tijdje stil. Tijd dus voor bezinning en een reactie van bewonerszijde.

Regioplan goed voor de regio?

Mooie ideeën en gedachten maar wat hebben de wijken aan deze fraaie woorden, zo dachten de bewonersorganisaties van Het Oude en Nieuwe Westen, Middelland, Bospolder-Tussendijken, Spangen, Delfshaven en Oud Mathenesse/Witte Dorp. Zij kwamen onlangs met een gezamenlijke reactie.

Zij vroegen zich in eerste instantie af wat nu precies de status van toekomstige plan is of zal zijn. Wanneer iedereen zijn of haar zegje over het plan heeft gedaan en het plan wordt bijgesteld en bijgeschaafd totdat het z'n uiteindelijke vorm krijgt wat dan? Wordt het plan dan uitgangspunt voor alles wat er in de wijken in de komende jaren kan of mag gaan gebeuren? Wat als in het regioplan plannen bedacht worden welke op gespannen voet staan met ideeën die in wijken leven of in strijd zijn met de bestaande bestemmingsplannen?

Het visionaire karakter

In het regioplan wordt erg veel bij elkaar geschoffeld. Te veel naar de smaak van de bewonersorganisaties. Met name een tweetal elementen uit het plan dienen dan ook te worden geschrapt.

De discussie over woonmilieudifferentiatie (voor welke groepen bewoners met verschillende inkomen ga je waar in de wijk of in de regio wat voor soort woningen bouwen), waarbij duurdere woningen voor de inkomensgroepen modaal en hoger centraal staan, moet niet op regioniveau besproken worden. Woonmilieudifferentiatie is een stedelijke aangelegenheid waarvan de discussie ook daar thuis hoort. De vragen wat voor soort woningen bouw je of renoveer je en hoe wijs je die toe, moeten in een eigen plan, een huisvestingsplan terugkomen. Een huisvestingsplan op districtsniveau.

Uiteraard moet het huidige concept regioplan bezien worden in relatie tot bestaande plannen en plannen welke op dit moment nog in de maak zijn. Het zou erg vervelend zijn als op de Coolsingel plannen bedacht worden die niet stroken met de wensen in het regioplan. Als voorbeeld wordt de Horeca-concentratie Nota aangehaald, waartegen vanuit allelagen van de Rotterdamse samenleving protesten zijn gekomen.

Ten aanzien van de plannen die doorgaans op wijnivo worden opgesteld geldt dat de wijken niet willen dat het uiteindelijke regioplan kant-en-klare oplossingen zal gaan formuleren. Het regioplan zal slechts globale hoofdlijnen met voor zover mogelijk verschillende alternatieven moeten aandragen.

Verkeer en groen

Het regioplan besteedt opvallend veel aandacht aan het verkeer en haar knelpunten. Maar waarom niets over de mogelijkheden voor voetgangers en fietsers? Vele oversteekplaatsen zijn aan verbetering toe en ook menige fietsroute kent gevaarlijke situaties. Ook het openbare vervoer, dat over het algemeen goed is, kan hier en daar nog wel verbeterd worden.

De parkeerdruk in West is erg hoog en -hoevel de wijken daar geen expliciet voorstander van zijn- zouden de mogelijkheden van het bouwen van parkeergarages daar waar mogelijk, bekeken dienen te worden.

Over de paragraaf groen is de reactie kort en krachtig. Die paragraaf deugt niet en moet

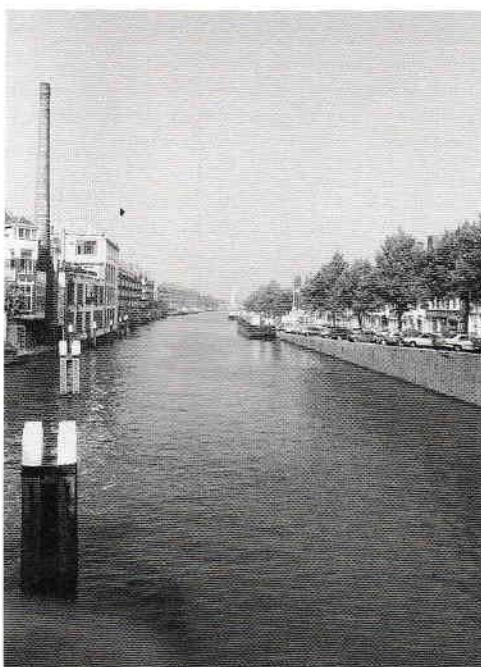

Uit de Wijken

Regioplan: een 'totaal'-visie

Het doel van het plan is een 'totaal'visie te geven op de stadsvernieuwing voor Rotterdam-West. Belangrijkste overweging daarbij was dat de projectgroepen in de wijken vrijwel nooit verder kijken dan de neus van hun wijk lang is. Vele aspecten van de stadsvernieuwing houden echter niet op bij de 'kunstmatig' getrokken wijkgrenzen. Winkellinten zoals de Nieuwe Binnenweg-Schiedamsche Weg, gaan door wel vier of vijf wijken. De problematiek van de herinrichting of koopwoningen geldt voor alle wijken. Oplossingen voor de herinrichting en beheer van de woonomgeving moeten niet in iedere wijk afzonderlijk opnieuw bedacht worden.

De Schie: lange lijn in West

Winkels in West

over. Groen is een zeer schaars en belangrijk onderdeel van de totale leef- en woonomgeving en dient een sterk accent te krijgen in de toekomstige plannen. Misschien wel in de vorm van groenlinten door heel West. Zoals bv. een toekomstvisie uit Middelland om van Het Park, langs de groenstrook aan de Coolhaven ononderbroken te kunnen wandelen naar de Heemraadssingel, zonder gehinderd te worden door verkeersstromen en zebra paden.

Winkels t/m scholen

In het regioplan staat slechts een beschrijving van het versterken van de winkellinten. De bewonersorganisaties wijzen erop dat er goede winkelstraten nodig zijn, maar dat dat niet ten koste mag gaan van het totale niveau van buurtvoorzieningen in de wijk. Over de horeca is men wederom kort en duidelijk. Er mag geen uitbreiding van de harde horeca in Rotterdam-West. Op korte termijn dient ook hel-

derheid te komen de mogelijke gevolgen van de Horeca-concentratie Nota voor West kan hebben. Zowel voor voorzieningen als voor scholen geldt, dat zij tegen het licht van het onderwijs in de hele regio moeten worden gehouden. Vele scholen zijn toe aan drastische renovatie of nieuwbouw. Er zijn te weinig sociaal-culturele instellingen voor jongeren en migranten. Een koppeling tussen de verschillende wijkwelzijnsplannen is dan ook gewenst.

De makers van het plan hebben bij de presentatie gezegd dat zij aan het eind van jaar een definitieve versie op tafel willen leggen. Dat zal nog een zware klus worden. Want ook in de wijken zelf is men hard bezig met het formuleren van een meer gedetailleerde reactie op het plan. Die dan ook verwerkt moeten worden. En voor je het weet is het al weer Kerstmis.

Peter Berntsens

Werk in Charlois

100 banen

De kogel is door de kerk. Rotterdam kan een begin maken met het inzetten van uitkeringsgelden voor aanvullende werkgelegenheid. Het gaat voorlopig om een experiment met 300 plaatsen voor werkvervangende activiteiten voor mensen van 40 jaar en ouder tegen minimumloon. De Stichting Werk in Charlois, SWIC, staat in de startblokken om 100 mensen aan werk te helpen.

SWIC is het produkt van goed samenspel van het opbouwwerk, de deelgemeente Charlois en het Arbeidsburo. Het bestuur van de Stichting bestaat uit vertegenwoordigers van de bewonersorganisatie in Charlois onder voorzitterschap van oud-wethouder (en vakbondsman) Henk van de Pols. Het G.A.B. betaalt uit de zogenaamde BRP-middelen de personeels- en organisatiekosten van de stichting.

Mar Aalders stapte op 1 mei jl. over van opbouwwerker in Oud Charlois naar projectleider van SWIC. Als opbouwwerker was Mar de motor van Soezha, een werkgelegenheidsproject met 4 zelfstandig draaiende onderdelen: een restaurant, fietsreparatie/verkoop, transport/koeriersdiensten en import/verkoop van rolstoelen. Soezha is gebaseerd op werk met behoud van uitkering, met een aantal aanvullende arrangementen. Het project fungeert als springplank van zeer moeilijk plaatsbaren in de leeftijd van 20 tot 40 jaar. In de afgelopen 4 jaar hebben 28 mensen via

Soezha een plek op de arbeidsmarkt gevonden.

Doel van SWIC is nu additioneel werk tegen CAO-loon. Daarbij wordt gebruik gemaakt van de nieuwe regeling van het Rijk, een experimentele regeling.

Huismeesters, P-wachters, milieuploeg
Er wordt nu door het SWIC overlegd met de woningbouwcorporaties OWG, STZ en GWR over huismeesters en assistent-huismeesters. De ROTEB is benaderd met het voorstel voor een tweede ophaalbeurt voor huisvuil. In de tweede ronde zou het huisvuil gescheiden opgehaald moeten worden met aparte inzaming van het te composteren afval en het zogenoemde klein chemisch afval (verfresten, batterijen e.a.)

Verder zijn er initiatieven op het terrein van de veiligheid: parkeerwachters onder de metrobaan bij de Slinge en beveiliging van de wandelaars- en fietssluis van de Maastunnel. Studenten van de Akademie voor Beeldende kunst zijn gevraagd een ontwerp te maken voor de ingangen van de tunnels. Behalve het vergroten van de veiligheid is het doel de tunnel onderdeel te maken van een toeristische route.

Het programma voorziet in totaal zo'n 100 arbeidsplaatsen. SWIC hoopt een stevige bijdrage te kunnen leveren aan de plaatsing en bemiddeling voor de 300 banen die in Rotterdam in het kader van het experiment voorlopig ter beschikking heeft.

A.v.V.

Werkvervangende activiteiten

De activiteiten die in het kader van het experiment worden ontwikkeld, mogen niet in de plaats komen van bestaande arbeidsplaatsen en mogen geen concurrentievervalsing veroorzaken. Verder moet het werk tegemoetkomen aan maatschappelijk behoeften en moet het uiteraard aansluiten bij het opleidingsniveau van de doelgroep. Het moet om reële arbeid gaan waar een beloning op het niveau van het minimumloon tegenover staat. Het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid zal voor maximaal 600 deelnemers de loonkosten op het niveau van het minimumloon betalen. De betrokken gemeenten zorgen voor de uitvoeringskosten van het experiment. De toekomstige deelnemers aan het experiment moeten aan vier eisen voldoen:

- ouder zijn dan 39 jaar
- tenminste 3 jaar werkloos zijn
- maximaal een Ibo/mavo-opleiding hebben
- in een heroriënteringsgesprek moet blijken dat er geen andere mogelijkheden zijn om werk te vinden

R·O·B

Deelraden

In Juni werd in samenwerking met het Rio een discussiegeorganiseerd over de deelraden. Vermeulen en Hallensleben waren daarbij uitgenodigd. Veel vragen bleven onbeantwoord. Reden om een brief te schrijven aan de PvdA.

Geachte dames en heren,

Tot onze verbazing en ergernis bent u in sneltreinvaart bezig omte besluiten het deelgemeenteestelsel over de stad uit te breiden. Verbazing, want wij zien nergens de vraag beantwoord wat er nodig is om het stelsel ook goed te laten functioneren. Welke ervaringen met de deelraden nu, rechtvaardigt zo een uitbreiding?

Ergernis, want de bewonersorganisaties die nu al met een deelgemeente te maken hebben, staan daarover niet te juichen. Integendeel. Ze hebben er mee leren leven, maar het organiseren van bewoners op belangen is er voor hen niet gemakkelijker opgeworden.

Wij hebben er een hard hoofd in, dat het uitbreiden van het deelraden-systeem tot een verbetering voor de bewoners leidt. Eigenlijk geloven wij dat helemaal niet. Uit niets blijkt dat tot nu toe. En kennelijk zijn wij niet de enige, want de deelradenklagen sinds de start over hun beperkte bevoegdheden en over het niet serieus genomen worden door het centrale bestuur, diensten en andere instellingen.

Kennelijk is het deelraden-systeem in Rotterdam iets halfslachttigs, geen vlees, geen vis. Zomaar uitbreiden kan toch ook niet-nuttig zijn!?

Wat hebben deelraden in handen om werkelijk problemen te kunnen oplossen. Wat moet daartoe geregeld zijn aan middelen, bevoegdheden, ambtenaren. Ons is geen voorstel bekend dat de positie van de deelraden verbeterd wordt in die mate dat zij renderend kunnen besturen, dat zij niet een extra burokratische laag vormen, maar iets toevoegen.

Het lijkt ons toch een absolute voorwaarde voor voortzetting of zelfs uitbreiding, als over taken en de relatie tot het centrale bestuur meer helderheid komt.

Participatiebevordering, de centrale doelstelling, is gelukkig verlaten. Want het stelsel werkte en werkt van geen kant op dit punt.

Nu schijnt het doel te zijn: beter bestuur, meer bestuurlijke aandacht voor de afzonderlijke wijken. Daar zijn wij natuurlijk niet tegen. Maar wie zegt ons dat dat bereikt wordt door het uitbreiden van dit deelraadsstelsel?

Er kan in deze tijd zakelijk gediskussieerd worden over het stelsel. Dat is wel eens anders geweest. Maar wat ons opvalt is, dat het gesprek nu over details gaat, terwijl de fundamente-

le vragen, het nut, het rendement, doelgerichtheid, omzeild worden.

Van ons mag er gewerkt worden aan een alternatief voor deze wijkparlementjes, maar als ze blijven bestaan of zelfs uitgebreid worden, zouden wij graag zien dat u de tijd neemt om grondig te diskussieren met alle betrokkenen, op basis van principielevraagstellingen.

Wij zijn er heel benieuwd naar hoe u de vraag naar het draagvlakgaat toetsen. Welke stappen gaan u op dit gebied nemen of komt dat pas als de beslissingen zijn genomen en het op uitvoeren aankomt?

De wals gaat door

Nu bijna 2 maanden later, heeft het ROB nog geen antwoord van de PvdA. En inmiddels wals de deelgemeente-lobby verder. Het college van B&W heeft inmiddels besloten tot invoering in heel de stad. Dit "mede naar aanleiding van de resultaten van een breedopgezette discussie vorig najaar". Maar deze discussie was niet breed, niet diep of hoog, maar oppervlakkig. Er werd gewoon om deproblemen heen gelopen.

Rotterdam is van plan te volharden in een historische vergissing.

Elke wijk zijn eigen Raedthuys?

Column

ALLE YUPPIES AAN DE RIVIER!

Wat zijn ze verknocht aan hun wijk, die 'echte' Rotterdammers in Crooswijk, Het Oude Westen, Middelland, Vreewijk, Katendrecht, het Oude Noorden, Kralingen, de Afrikaanderbuurt en noem ze maarop uit de eerste, tweede en zoveelste ring. Gezelligheid in 'hetwijk' leidde tot 'bouwen voor de buurt' met vergelijkingshuren enwoninger waar de inspraakkleuren nog steeds van afspatten (zie Weeberblok in Delfshaven, Peperklip in Feijenoord).

Na het bijwonen van vele bewonersvergaderingen en het aanhoren van menigeen die zijn of haar keukenblok het allerbelangrijkste op deze wereld vindt, is mijn konklusie: die horen niet thuis aan een wonderschone rivier op een idyllische woonstee. Nee, zekerweten!

In het Nieuwe Rotterdam wonen de gezonde auto-rijdende dertigers, tweeverdienend of hoog ingeschaald, aan de Nieuwe Maas. Zij zijndie oude wijken ontstegen en hebben recht op de mooiste ennieuwste woonwijken: die langs de rivier. Want daar heeft nooit iemand gewoond, omdat er voorheen havens en industrieterreinen waren te vinden. Zelfs op Katendrecht woonte niemand aan de rivier, dus waarom nu wel? Waarom moeten god en weet ik veel wie nog meer in Schiedam wonen behalve mensen die het goed zouden kunnen betalen? Waarom zien minimumloners en uitkeringsgerechtigden op Feijenoord voor een habekrats uit op de rivier terwijl men aan de overzijde langs de Maasboulevardtonnen op tafel moet leggen? Hoezo scheefgroei....

Dit is geen pleidooi om de tweedeling in de maatschappij van Lubbers nog groter te maken. Het zijn geen argumenten om mensen met lagere inkomen hun woongenot te onttrekken. Of om de stadsvernieuwing aan Heerma over te laten en alleen nog maar koopwoningen te bouwen. Ik zou alleen geld halen waar geld te halen valt en geld brengen waar ze het keihard nodig hebben.

Bouw vele Bastions langs de rivier, luxe topappartementen en fantastische penthouses. Pittige huur of flinke koopprijzen zijn op zijn plaats, want wie woont er goedkoop langs de rivier in Düsseldorf, Keulen, Parijs, Londen (Docklands!) of de Amsterdamse grachten? Het bouwen zou wel door de gemeente en corporaties moeten gebeuren, en niet door projektontwikkelaars, zodat ze ergenoeg aan verdienen om in de straten er achter waar de mens en tiendallen jaren wonen een betere woning, tegen een meer betaalbare huur te bouwen.

Geen arbeiders aan de rivier, wij willen yuppies (als buurman)!

Ton Brehm

(Ton Brehm is journalist, hoofdredacteur van Rotterdam Punt Uit! en was voorheen werkzaam bij 'Blauwdruk'. In opdracht van wijkorgaan Crooswijk schreef hij 'Crooswijk 50 jaar Woonlastenstrijd', inmiddels een collectors item, red.)

Kort nieuws

Toekomst woonlastenfonds

In het vorige nummer van STEIGER schreven we een uitgebreid artikel over het gebruik van het woonlastenfonds. Op het laatstmoment werd toen bekend dat het gemeenteraadsbesluit over het fonds door de Kroon geschorst was. Inmiddels heeft er op 5 september overleg plaatsgevonden met het ministerie. De krant meldde de volgende dag "Rotterdam ziet kansen op behoud Woonlastenfonds". Vermeulen stelde dat het ministerie verder wilde praten en had goede hoop dat het fonds gehandhaafd zou kunnen worden. Naar verluid is het overleg

met het ministerie inmiddels opgeschoten. De verwachtingen lijken bewaarheid te gaan worden, afhankelijk overleg met de staatssekretaris moet nog plaatsvinden.

Hopelijk is dat ook werkelijk zo, want tussentijds is ook gebleken dat de huurders die wel een aanvraag hadden gedaan, maar op 8 augustus nog geen toekenning hadden ontvangen tussen dewal en het schip dreigden te komen. Het ging daarbij om huurders van het GWR, 'Voor Het Huisgezin' en 'Onze Woongemeenschap'. (A.O.)

Onderzoek woonlastenfonds Oude Westen

Nieuwbouw (links) komt nu nog niet in aanmerking voor bijdrage uit het fonds, renovatie (rechts) wel.

De Maatschappij voor Volkswoningen heeft de resultaten van een onderzoek gepubliceerd. Begin 1989 werd bekend dat alleen huurders van de renovatie in aanmerking zouden komen voor een bijdrage uit het Woonlastenfonds. Voor de Werkgroep Woonlasten Oude Westen was dat aanleiding om onderzoek te doen naar de gevolgen van dat

besluit voor de huurders van de nieuwbouw in de wijk. Vragen daarbij: * hoeveel huurders uit de nieuwbouw lopen door de inperking een bijdrage mis en hoe hoog zou die bijdrage anders uitvallen? * welke verschillen zijn er tussen de renovatie en de nieuwbouw bewoners in aantal toekenningen en de hoogte van de bijdrage? Het onderzoek werd door

de Maatschappij uitgevoerd op basis vande werkelijke gegevens van de aanvragen voor de renovatie en dehuursubsidiegegevens voor de nieuwbouw. Men komt tot de volgendekonclusies.* Van de renovatiebewoners ontvangt bijna 6% van de 822 huurders een bijdrage uit het fonds van gemiddeld f 25,60 per maand.* Voor de nieuwbouw zouden die cijfers duidelijk anders komen te liggen: 18% van de 1387 nieuwboubewoners zou een bijdrage krijgen als het fonds ook voor hen van toepassing was, vangemiddeld f 38,70 per maand.* Tellen we nieuwbouw en renovatie bij elkaar op, dan zou 14% vande huurders een bijdrage ontvangen van gemiddeld f 36,30 permaand.* Een vergelijking tussen de gemiddelde inkomens, de ontvangenhuursubsidiebedragen en de zelf te betalen huur laten zien dat degemiddelde inkomens van de huishoudens die geen bijdrage uit hetfonds zouden ontvangen, nauwelijks hoger zijn dan van degenen diewel een bijdrage (zouden) ontvangen. Zowel in de nieuwbouw alsrenovatie ontvangen de afgewezen huurders gemiddeld f 15, minderhuursubsidie en betalen zelf zo'n f 15, meer huur.* De inkomensverschillen tussen bewoners van nieuwbouw enrenovatie zijn te verwaarlozen.

(A.O.)

Week v/d volkshuisvesting

Van 22 t/m 24 november organiseert de Werkgroep 5x5 de 'Week van de volkshuisvesting'. 5x5 is een landelijke werkgroep die het afgelopen jaar aktief is geweest in het organiseren van diverse activiteiten om de kwaliteit van de volkshuisvesting meer aandacht te geven. Dat gebeurde o.a. door lezingen en een projectenreeks waarin zes projecten in diverse steden in het land -in Rotterdam ging het om Welschen-7 in Overschie- gevuld werden.

De werkgroep sluit haar activiteiten af in november, in Rotterdam (HAL-gebouw op Katendrecht). De manifestatie is bedoeld voor mensen die dagelijks bij het realiseren van de kwaliteit in de volkshuisvesting betrokken zijn. Onderdelen van het programma: een diskussie met ex-bewindslieden op het gebied van de volkshuisvesting; lezingen; excursies naar projecten in Den Haag en Rotterdam; schrijvers en dichters over het wonen; diverse workshops, o.a. één over het thema 'wat is kwaliteit voor de bewo-

ners?' en een groot slotfeest op vrijdagavond.
Een passe-partout voor de drie dagen samen kost f 275,-, dagkaarten kosten f 150,-. Voor leden van bewonersorganisaties geld een sterk gereduceerd tarief. Inlichtingen Werkgroep 5x5, 070-616822 (A.O.)

50.000ste woning

Op 20 oktober zal in aanwezigheid van de kamercommissie voor devolkshuisvesting de 50.000ste stadsvernieuwingswoning opgeleverdworden. De woning maakt deel uit van het project 'Slaghek 3' in de Slaghekuurt in Hillesluis. De gelegenheid zal te baat worden genomen om de nieuwe kamercommissie en mogelijk ook de staatssekretaris nog eens te laten zien wat de Rotterdamse stadsvernieuwingsaanpak oplevert enwaarom het nodig is die aanpak door te zetten. De festiviteiten starten om 13.30 uur in Buurtcentrum Stereo, Brabantseplein 2 (A.O.)

Bezoek 2e kamer

De koopkrachtontwikkeling zal bij het vaststellen van de trendmatige huurverhoging in de toekomst een rol moeten spelen. De rechtspositie van bewonersorganisaties zal beter geregeld moeten worden. Voordat de parlementaire behandeling van het volkshuisvestingsbeleid in de jaren negentig zal plaatsvinden, zal tenslotte een hoorzitting worden gehouden. Dit zijn de belangrijkste konclusies van de gesprekken die het aktiekomite 'Heerma zo niet!' met vertegenwoordigers van Tweede Kamerfrakties woensdag 20 september heeft gevoerd. Het eisenpakket van het aktiekomite is tevens aangeboden aan informateur Ruud Lubbers.

De gesprekken met de vertegenwoordigers van CDA, PvdA, VVD, D'66 en Groen Links waren gericht op het regeerakkoord en het te voeren volkshuisvestingsbeleid in komende regeringsperiode. Gepleit werd voor een hoorzitting voorafgaand aan de Tweede Kamerbehandeling van het volkshuisvestingsbeleid voor de jaren negentig. Belangrijk resultaat van die gesprekken is dat die hoorzitting er komt. "Dat gebeurt zonder meer", was het ant-

woord van alle fractievertegenwoordigers.

Alle fracties vonden het belangrijk om in het regeerakkoord te regelen dat bij de vaststelling van de trendmatige huurverhoging de koopkrachtontwikkeling een rol moet spelen. Echter, voor het CDA staat vast dat de huren sterk moeten stijgen om de objektsubsidies op de sociale woningbouw versneld af te bouwen. Voor D'66 geldt hetzelfde, alleen vindt D'66 dat de extra huurverhoging om de objektsubsidies af te bouwen, voor de laagste inkomens ongedaan moet worden gemaakt door aanpassing van de huursubsidienormen. De PvdA en Groen Links daarentegen zijn tegen extra huurverhogingen ten gunste van verminderde objektsubsidie-uitgaven. Wat er uiteindelijk in het regeerakkoord zal komen te staan, blijft dus nog de vraag. Ten aanzien van de rechtspositie voor bewoners, waren alle partijen het erover eens dat een gelijkwaardige positie van bewoners in het overleg met verhuurders en gemeenten noodzakelijk is. (A.O.)

Agenda

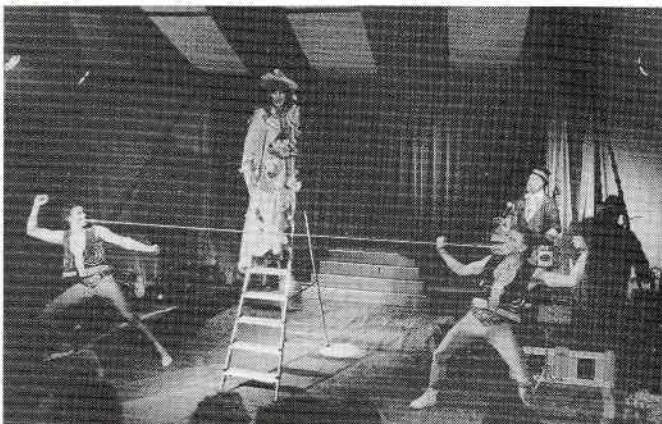
Week van het Nieuwe Rotterdam, met vele activiteiten op verschillende gebieden

19 t/m 25 oktober
plaats: diverse lokaties in de stad

50.000ste woning
20 oktober, 14.00 uur
plaats: Buurtcentrum Stereo, Brabantseplein 2

Week van de volkshuisvesting
22 t/m 24 november
plaats: HAL-gebouw

Speellijst De Tent

Het Rotterdans Volkstheater en de Verschrikkelijke Mendozies presenteren: Rotterdam Schoon met Cirkus Kroon. Adembeneidend topamusement met muziek, akrobatiek, poezie en een opmerkelijke visie op het afvalprobleem van ons aller teergeliefde Rotterdam.

Vrijdag 6 oktober: Tarwewijk, Zaterdag 14 oktober: Jaffa KralingenWest
Dinsdag 17 oktober: Feijenoord
Vrijdag 20 oktober: Oud Charlois
Zaterdag 28 oktober: Bergpolder
Woensdag 1 november: Noordereiland

Fotoboek aktieweek Volkshuisvesting

Van de aktieweek volkshuisvesting die van 22 mei tot en met 27 mei is gehouden, is een fotoboek gemaakt. De aktieweek is op haar route gevolgd door fotografen, die ook aanwezig waren op de manifestatie op het Schouwburgplein in Rotterdam. Een selectie van ruim 60 foto's is te bewonderen in het fotoboek 'Aktieweek Volkshuisvesting Heerma (of wie dan ook) zoniet!'. Het boek kost f 10,- voor bewoners en f 17,50 voor anderen. Overmaken op giro 2996099 t.n.v. LOS te Alkmaar o.v.v. 'fotoboek'.(A.O.)

Aan het werk.....

Een glorieus gevoel: met z'n allen de oude gebakskast in de vuilniswagen kieperen, de nieuwe kast staat al te glimmen in de zaak.
Een goed teken: er wordt geïnvesteerd!
Maar is het volgens de ARBO-wet wel toegestaan om in zo'n gekke bermuda in de bakkerij te werken?